



BÁCSATYAI DÁNIEL  
IV. Béla halicsi követe, Lodomér fia Aladár

Az Ákos nemzetség Somogyban

*Lodomér's son Aladár, King Béla IV's envoy in Galicia-Volhynia. The Ákos kindred in Somogy county*

In this study, I present and publish a previously unknown royal charter of Béla IV. The source, dated 1260, is a 13/14<sup>th</sup> century forgery, but it deserves attention for multiple reasons. 1) Its *narratio* mentions the conflict between Béla IV and his son, Stephen the Young King, and indicates that its reason was that the prince, who had not yet reached the legal age, rebelled against his father. 2) The recipient of the donation, Aladár, son of Lodomér of the Ákos kindred, served Béla IV as an envoy in the court of the Hungarian monarch's son-in-law, Lev I, King of Galicia-Volhynia. 3) The document also commemorates the Somogy branch of the Ákos kindred about which we otherwise have only sporadic information. 4) Finally, the charter provides information about the servants living in Bő, who were obliged to perform *chutetara* (shield-making) services. This is important for two reasons: firstly, this is the only case where this occupation name does not appear as a toponym in the source material relating to medieval Hungary, and secondly, the data fits nicely into the picture formed by archaeological and written evidence relating to early medieval metalworking in the region.

A Pálffy család Pozsonyban őrzött levéltárában található az Ákos nemzetség Somogy megyei birtoklásának egyedülálló tanúja. A kérdéses Árpád- és Anjou-kori oklevelek között a legkorábbi egy IV. Béla nevében kelt adománylevél, amelynek idáig közöletlen és a történeti kutatás számára gyakorlatilag ismeretlen szövege értékes információkat rejt, s távolról sem csak az Árpád-kori követjárások történetére vonatkozóan, amelyre az alábbi rövid írás címében utaltam.<sup>1</sup> Az oklevél főszereplői Ákos nembeli Lodomér fia Aladár *comes* és három fia, Rezuga, Miklós és Imre, akik a királytól nyert birtokadomány ellenére meglehetősen ellentmondásos viszonyban álltak IV. Bélával. Az oklevél *narratio*-ban ugyanis az uralkodó el-

beszéli, hogy „abban az időben, amikor elsőszülöttünk, István ifjabb király, erdélyi herceg és a kunok ura, még nem töltvén be a tökéletes kort, egyes bárói rábeszélésére felségünk ellen támadt”,<sup>2</sup> Aladár és fiai a trónörökös oldalára álltak, amivel súlyosan megsértették az öreg királyt. IV. Béla a hűtleneket megpróbálta visszatéríteni saját táborába, ezért elvette tőlük Bő nevű öröklött Somogy megyei birtokukat, amely a Bő nemzetség birtokainak szomszédságában feküdt, s az ott élőket hercegi jog alá vetve sajátos szolgáltatásra rendelte. A király számítása bevált: Aladár – fiaival együtt – ismét IV. Béla hívéül szegődött, mire az uralkodó nem csak Bő visszaadásáról döntött, hanem a somogyi vár Berence nevű, három várnépbeli család által lakott földjét is nekik ajándékozta. Aladár ugyanis követként is tanúbizonyosságot tett szolgálatkészességéről: az elbeszélés szerint orosz földön, Lev halicsi fejedelemnél – IV. Béla vejénél – képviselte az uralkodó érdekeit.

A nem mindennapi oklevél több történeti kérdéshez is fontos adalékot nyújt; egyetlen szépséghibája, hogy jelen formában bizonyosan nem hiteles, mivel dátumformulája feloldhatatlan ellentmondásokat hordoz. Az 1260-as évszám és a 25. uralkodási év még összhangot mutat, ám a dokumentum bizonyosan nem kelhetett Farkas alkancellár, választott

1 HU-MNL-OL-DF 266170. (Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Diplomatikai Fényképgyűjtemény.) Említésével a szakirodalomban egyedül Tímár Péter hatalmas adattárában találok. *Tímár Péter*: Magyarország középkori településeinek és egyházainak topográfiai adattára. I–VI. Szeged 2019. I. 317. (Berencs 6.) Az itt olvasható középkori adatok azonban óvatosan kezelendők: nem bizonyítja semmi, hogy az oklevelünkben szereplő Berence azonos az 1347-ben említett *Berench* (HU-MNL-OL-DL 87200 (Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Diplomatikai Levéltár), ugyanez Berencs 5.-nél is) és az 1514-ben feltűnő *Berencze* településsel (HU-MNL-OL-DL 49363), amelyek akár a Somogytúr keleti határához tartozó Berencsnek (ma Berencspusztai l. Somogy megye földrajzi nevei. Bp. 1974. 78.), vagy a Szigetvártól egykor északnyugatra fekvő Berencsnek is megfelelhetnek (*Csánki Dezső*: Magyarország történeti földrajza a Hunyadiak korában. II. 591., Baranya megye földrajzi nevei I. Pécs 1982. 435.). Az ugyanitt található 1523. évi adat félreolvasás (*Bewrenwche* helyesen *Dewrenwthe*) eredménye. HU-MNL-OL-DL 49376.

2 „eo tempore, quando St(ephanus) iunior rex Hungarie, dux Transsilvanus et dominus Comanorum noster primogenitus nondum in etate perfecta constitutus ad persuasionem quorundam baronum suorum contra nostram incederet maiestatem” – HU-MNL-OL-DF 266170

fehértvári prépost kezéből. Farkas ugyanis 1262 és 1268 között állt IV. Béla oklevéladó szervének élén,<sup>3</sup> s IV. Kelemen pápa csak 1266. július 4-én adott engedélyt az esztergomi érseknek és a zágrábi püspöknek, hogy préposti méltóságában megerősítsék.<sup>4</sup> A dátum ugyancsak ellentmondásban áll a trónörökös István hercegnek a dokumentumban megjelölt címeivel, amelyeket ugyancsak 1262 és 1270 között viselt.<sup>5</sup>

További kérdés, hogy a *narratió*ban emlegetett történeti körülmények vajon ugyancsak hamisításra utalnak-e. Ezek közül az első mindjárt az az értesülés, amely szerint az idősebb és az ifjabb király konfliktusa akkor tört ki, amikor az 1239-ben született<sup>6</sup> István herceg még nem érte el a *perfecta etas*t, azaz a nagykorúságot, mindezzel azt is sejtetve, hogy az ellentét kibukkanásának egyik oka éppen az volt, hogy a követelődző trónörökös – IV. Béla szerint – idő előtt részt akart kapni az ország kormányzatából. A kérdés csak az, hogy vajon megbízhatunk hamis oklevelünk híradásában?

A nagykorúság számítására több lehetőség is adódott. A kánoni előírás szerint a fiúk 14 éves kortól köthettek házasságot, ám ez nem jelentette azt, hogy alkalmasnak tekintették őket arra, hogy hatalmi jogosítványaik teljességével éljenek.<sup>7</sup> IV. László király nagykorúságát 15. születésnapján, 1277 késő tavaszán kiáltották ki,<sup>8</sup> amelyet messzemenően indokolt a király gyermekéje idején anarchiába süllyedő ország állapota. IV. Béla kisebbik fia, Béla 20 éves kora táján,<sup>9</sup> 1268-ban vette át Szlavónia kormányzatát,<sup>10</sup> a herceg egy 1268/1269-ben kelt kiadványa<sup>11</sup> azonban arra utal, hogy még ekkor sem tekintették teljesen nagykorúnak. Az ifjabb Bélának ugyanis – egy római eredetű jogszokásra hivatkozva – lehetősége lett volna visszavonni az oklevélbe foglalt csereszerződés érvényét, mivel még nem töltötte be 25. életévét, azaz még nem lépte át a nagykorúság római jog által előírt felső határát. A másik szerződő félnek, a templomos lovagoknak éppen ezért meg kellett

ígértetniük Béla herceggel, hogy nem él majd az említett joggal és tartja magát a megállapodáshoz.<sup>12</sup> Ákos nembeli Aladár adománylevele ugyancsak e 25 év körüli korlátra utal, mivel az oklevélben olvasható *perfecta etas* kifejezés a római jogforrásokban egyértelműen ezt az életkort jelöli, míg a magyar gyakorlatban a 24. életév betöltését jelenti.<sup>13</sup> Meglehet, hogy a konfliktus kezdeteire utólag visszapillantó IV. Béla – abban az esetben, ha a hamis oklevél *narratiója* az uralkodó valós szándékait tükrözi – tudatosan keltette azt a benyomást – elhallgatva a valódi, minden bizonnyal összetettebb okokat –, hogy az ellentét eredete a trónörökös türelmetlensége volt, aki már 1262-ben, mindössze 23 esztendősen kikényszerítette apjától az ifjabb királyi címet és az ország teljes Dunától keletre fekvő területe fölötti uralmat.<sup>14</sup> Az öreg király nevében megfogalmazott érvelés erejét gyengíti, hogy efféle fenntartásokról nem hallunk, amikor IV. Béla 1257-ben a 18 éves Istvánra bízta Erdély, majd két évvel később Stájerország kormányzatát.<sup>15</sup>

Az oklevélben feltűnő második történeti körülmény a Lev halicsi fejedelemhez küldött követség. Danyiil fejedelem 1264-ben hunyt el, s fia, a magyar király veje – Árpád-házi Konstancia férje – ekkor vált Halics urává. A dinasztikus kapcsolat ellenére a Magyar Királyság és a Halicsi Fejedelemség közötti összeköttetés meglazult; e kapcsolatok fő forrása, az eseményeket 1290-ig nyomon követő *Halics-Volhíniai Krónika* – az 1285. évi második tatárjárást leszámítva – nem említi többé Magyarországot.<sup>16</sup> Oklevelünk híradása tehát jó ideig az utolsó, amely az Árpádok és a Rurikidák kapcsolataira vonatkozik; nem lehetetlen, hogy az Ákos nembeli Aladár által vezetett diplomáciai misszió az 1263 nyarán megújuló mongol fenyegetéssel állt összefüggésben,<sup>17</sup> amely ismét arra kényszerítette IV. Bélát, hogy elgondolkozzon a tatárok házassági ajánlatán.<sup>18</sup> Lehetséges, hogy a Batu udvarából hazatért Danyiil fejedelem udvarában vendégeskedő Szügyi Miklós 1246. évi missziójához<sup>19</sup> hasonlóan Aladár feladata is az volt, hogy híreket szerezzen az Arany Horda szándékairól.

Mint láthattuk, Ákos nembeli Aladár és fiainak adománylevele bizonyosan hamisítvány, elbeszélő részének tartalmi elemei azonban mégsem utasíthatók el hiteltelenként. A dokumentum külalakjával, írásával szemben nem emelhetünk kifogást, ezért a hamisítást a 13. század utolsó évtizedeire tehetjük, amikor az Árpád-házon belüli dinasztikus konfliktus és a Lev fejedelemhez küldött követségek még elevenen éltek az emlékezetben. Nem zárhatjuk ki azt sem, hogy oklevelünket egy hiteles adománylevél felhasználásával készítették el. A hamisítás okaira nehéz fényt deríteni, mivel az oklevélben

3 Zsoldos Attila: Magyarország világi archontológiája 1000–1301. Bp. 2001. 111.

4 1266. júl. 4.: Vetera monumenta historica Hungariorum sacram illustrantia. I–II. Ed. Augustinus Theiner. Romae 1859–1860. (a továbbiakban VMHH) I. 286–287.

5 Szentpétery Imre: V. István ifjabb királysága. Századok 55. (1921–1922) 77–87. A *dominus Cumanorum* címet az ifjabb király 1267 folyamán nem viselte. Továbbra is hajlok arra, hogy mindez a kunok István herceg elleni, általam 1267 elejére keltezett lázadásával állhat összefüggésben, noha megfontolandó az az ellenvetés, amely szerint az önkéntes lemondás a titulusról nem lett volna természetes lépés az ifjabb királytól. Vö. Zsoldos Attila: Néhány kritikai megjegyzés az 1264–1265. évi belháború újraelvezésének kísérletéhez. Századok 154. (2020) 1342–1343., *Bácsatyai Dániel*: Válasz Zsoldos Attila kritikai észrevételeire. Századok 154. (2020) 1351. 25. j.

6 Chronica Albrici monachi Trium Fontium a monacho Novi Monasterii Hoiensis interpolata. Ed. Paulus Scheffer-Boichorst. In: MGH SS XXIII. Ed. Georg Heinrich Pertz. Hannoverae 1874. 947. (CFH I. 33.).

7 Holub József: Az életkor szerepe középkori jogunkban és az „időlátott levelek” I–II. Századok 55. (1921–1922) 40.

8 Arról, hogy IV. László születése nem 1262 őszére, hanem tavaszára helyezendő l. *Bácsatyai Dániel*: A 13. századi uralkodói nagy- és kettőspecések kronológiája. Turul 94. (2021) 19.

9 Születési idejére l. *Bácsatyai Dániel*: Az Árpád-kor történeti kronológiája (997–1301). Bp. 2022. 188.

10 Pontosabban március 13. után, l. *Bácsatyai D.*: Kronológia i. m. 215.

11 (1268. március 14. és 1269. június 10. között): VMHH I. 311–314. Keltére l. *Bácsatyai D.*: Kronológia i. m. 188.

12 VMHH I. 314. Értelmezésére és a *revocatio* római eredetű jogszokásának magyarországi gyakorlatára l. Holub J.: Életkor i. m. 50–52.

13 Holub J.: Életkor i. m. 45–46.

14 Az 1262. évi eseményekre és előzményekre l. Zsoldos Attila: Családi ügy. IV. Béla és István ifjabb király viszállya az 1260-as években. Bp. 2007. 11–26.

15 Zsoldos A.: Családi ügy i. m. 13.

16 Font Márta: Árpád-házi királyok és Rurikida fejedelmek. Érdekek találkozása és ütközése. Bp. 2022. 197.

17 1263. okt. 14.: VMHH I. 250. A tatár betörés időpontjához l. Zsoldos A.: Családi ügy i. m. 36.

18 1264. jan. 28.: VMHH I. 264–265.

19 +1244. ápr. 22.: HO IV. 28–30. (RA I/2. 763. sz.)

szereplő Somogy megyei birtokok hosszú ideig nem kerülnek a szemünk elé. Bő ősi birtokosai az azonos nevű nemzetség tagjai voltak, akik családi monostorukat is itt építették fel.<sup>20</sup> Rejtély, hogy miként települtek közéjük a kelet-magyarországi<sup>21</sup> Ákos nemzetség tagjai. A IV. Béla által Aladárnak adományozott Berence további sorsára vonatkozó adatokra egyelőre nem akadtam rá középkori forrásokban, a birtokot azonban később is ezen a néven ismerték, hiszen a ma Bodrog faluhoz tartozó Bő-pusztától északkeletre, Osztopán délnyugati határában ma is létezik egy Berencse nevű pusztá.<sup>22</sup> Egyébiránt Bodrog maga is a Bő nemzetség birtoka volt, amely a Bővel szintén szomszédos Szentmártonnal együtt, leánynegyed címén került egy bizonyos Bay-i Aladár fia Bertalan kezére, ez utóbbi ugyanis Bő nembeli leányt, a Hód-tavi csatában (1282) elhunyt János testvérét vette feleségül.<sup>23</sup> A házasságról hírt adó 1313. évi oklevél szerint az utód nélkül elhalt Aladár fia Bertalan egy Bay nevű birtok után nevezte meg magát; lehetséges, hogy az 1523. évi tartalmi kivonatban fennmaradt birtoknév eredetileg ugyancsak Bő volt. Ebben az esetben Bertalan apját Lodomér fia Aladárral azonosíthatnánk.

A Pálffy család levéltárában még két Bőt érintő oklevelet találunk,<sup>24</sup> ezek azonban nem az Ákos nembeliekre vonatkoznak, hanem egy olyan birtokos családra (Mikó fiai, Miklós és Kozma utódaira), amely nagy valószínűséggel a Bő nemzetségből eredt;<sup>25</sup> Ákos nembeli Lodomér fia Aladárhoz fűződő esetleges családi kapcsolatuk csak vélelmezhető. E família tagja volt egy Miklós nevű vitéz, aki Nagy Lajos uralkodása idején Itáliában szolgált zsoldosként,<sup>26</sup> és az ő oldalági

rokonaként tűnik fel Erzsébet anyakirályné jegyzője,<sup>27</sup> Bői Fodor Jakab mester, akinek özvegye és László nevű fia örökölte a más ágakon kihalt család birtokait.<sup>28</sup>

Ugyancsak a Pálffy család levéltárában maradtak fenn az Ákos nemzetségből eredő Somogy megyei Egresiekre vonatkozó oklevelek szövegei. A mai Rácegressel azonosítható földet 1290-ben nyerte el Izabella királynétól Ákos nembeli Kustan fia István udvari ifjú – arról nincs szó, hogy korábban már rendelkeztek volna birtokokkal a környéken –,<sup>29</sup> majd 1364-ig folyamatosan az ő utódai: István fiai, Karul és Aladár, majd Aladár gyermekei, János és Sebestyén kezén találjuk.<sup>30</sup> Az Ákos nembeliek egresi birtoklására vonatkozó okleveleket 1405-ben Kont Miklós nádor unokái, László és Imre írtatták át a somogyi konventtel, miután a dokumentumokat a hiteleshely előtt Szerdahelyi Mihály özvegye és fiai, László és Imre bemutatták.<sup>31</sup> Valószínű, hogy mindkét család leányági öröklés címén tartott igényt Rácegresre, későbbi birtokosai Szerdahelyi Imre utódai, az Imrefiek voltak.<sup>32</sup>

Oklevelünk még egy érdekességet tartogat számunkra. Az Ákos nembeliektől elvett Bő birtok lakóit IV. Béla különös szolgálatra rendelte, amelyet a herceg, azaz ifjabb fia, Béla szlavón herceg részére voltak kötelesek elvégezni. A speciális szolgáltatást az adománylevél a *chuetara* szóval jelöli. Vajon mit jelent ez a kifejezés? Véleményem szerint a *chuetara* a 'pajzskészítő' értelmű, szláv eredetű *csitár* vagy – magyaros hangrendű változatban – *csatár* foglalkozásnevet rejti, amelynek középkori létezésére és használatára a Magyar Királyságban szerte megtalálható *Csitár* és *Csatár* településnevekből következtethetünk.<sup>33</sup> Az adatnak – ha a *chuetara* szó valóban a *csitárokkal/csatárokkal* áll összefüggésben – két szempontból van jelentősége. Egyrészt ez lenne az egyetlen példa a szó köznévi használatára a nyelvújítás előtti évszázadokból.<sup>34</sup> (A *csatárt* a 19. században ruházták fel ma is közkeletű új jelentésével.)<sup>35</sup> Más szempontból az biztosítana kiemelkedő jelentőséget a bő *csitároknak*, hogy jelenlétük szépen

20 Karácsonyi János: A magyar nemzetségek a XIV. század közepéig. I–III. Bp. 1900. I. 275–283.

21 Uo. 100–120.

22 Somogy megye földrajzi nevei i. m. 357. Meglehet, hogy a 18. században a Tóti Lengyel család által birtokolt Somogy megyei Berencsről van szó, ám további vizsgálatot igényel, hogy a kérdéses birtok az Osztopán vagy a Somogytúr határában fekvő Berencsrel azonos-e; a harmadik, Szigetvár melletti Berencset a Tóti Lengyelek birtokaitól való távolsága miatt talán kizárhatjuk. Lásd fent, 1. jegyzet és *Timár Péter*: A Győr nembeli Szerdahelyi család története, birtokai és okmánytára. Szeged 2016. 728. (2044. sz.), 729. (2053. sz.), 732. (2076. sz.)

23 *Wenzel Gusztáv*: A Hédervári Ferenc jószágai fölötti per és ítélet 1523-ban. Magyar Történelmi Tár 6. (1859) 43.

24 1365. nov. 12.: HU-MNL-OL-DF 266173. (Anjou-kori oklevéltár. I–XV., XVII–XXXVIII., XL., XLII–XLIV., XLVI–LII. Szerk. Kristó Gyula et al. Szeged–Budapest 1990–2023. [a továbbiakban Anjou Okt.] XLIX. 554. sz.); 1376. dec. 19.: HU-MNL-OL-DF 254713. (*Borsa Iván*: A somogyi konvent oklevelei az országos levéltárban. Ötödik közlemény, 1371–1380. In: Somogy megye múltjából. Levéltári évkönyv 30. Kaposvár 1999. 392. sz.)

25 Mikó unokája, Kozma fia Mihály fiúörökös nélkül halt meg, az apjától örökölt, Kozmafalva nevű bői részirtok sógorára, Zoltán fia Lászlóra szállt. A Bő nemzetség Túz ágából származó Trepk fiai azonban a rokonság miatt (*ratione lineae generationis*) tiltakoztak László örökösödése ellen. 1329. jún. 29.: Anjoukori Okmánytár. I–VII. Eds. Nagy Imre – Tasnádi Nagy Gyula. Bp. 1878–1920. [a továbbiakban AO] II. 414–416.] Vö. *Karácsonyi J.*: Nemzetségek I. 276.

26 1365. nov. 12.: HU-MNL-OL-DF 266173. (Anjou Okt. XLIX. 554. sz.), 1376. dec. 19.: HU-MNL-OL-DF 254713. (*Borsa I.*: A somogyi konvent oklevelei. Ötödik közlemény i. m. 392. sz.), 1383. aug. 22.: HU-MNL-OL-DF 42720. (*Borsa Iván*: A somogyi konvent oklevelei az országos levéltárban. Hatodik közlemény, 1381–1400. In: Somogy megye múltjából. Levéltári évkönyv 31. Kaposvár 2000. 459. sz.)

27 1353. máj. 26.: AO VI. 80–82.

28 1365. nov. 12.: HU-MNL-OL-DF 266173. (Anjou Okt. XLIX. 554. sz.), 1376. dec. 19.: HU-MNL-OL-DF 254713. (*Borsa I.*: A somogyi konvent oklevelei. Ötödik közlemény i. m. 392. sz.), 1381. aug. 12., 1381. okt. 6., 1383. aug. 22., 1384. júl. 11.: HU-MNL-OL-DL 42720. (*Borsa I.*: A somogyi konvent oklevelei. Hatodik közlemény i. m. 448. sz., 450. sz., 459. sz., 464. sz.)

29 Az Árpád-házi hercegek, hercegnők és királynék okleveleinek kritikai jegyzéke. Regesta ducum, ducissarum stirpis Arpadianae necnon reginarum Hungariae critico-diplomatica. Szentpétery Imre kéziratának felhasználásával szerk. Zsoldos Attila. A Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárának kiadványai II. Forráskiadványok 45. Budapest 2008. 243. sz. 30 1351. aug. 6., 1351. szept. 3., 1358. máj. 21., 1364. márc. 6.: HU-MNL-OL-DF 254714. (*Borsa Iván*: A somogyi konvent oklevelei az országos levéltárban. Hetedik közlemény, 1401–1420. In: Somogy megye múltjából. Levéltári évkönyv 32. Kaposvár 2001. 607–610. sz.)

31 1405. aug. 15.: DF 254714. (*Borsa I.*: A somogyi konvent oklevelei. Hatodik közlemény i. m. 611. sz.)

32 *Timár Péter*: Szerdahelyi család i. m. 246–247.

33 *Heckenast Gusztáv*: Fejedelmi (királyi) szolgálónépek a korai Árpád-korban. Bp. 1970. 27–30., 94–97., *Györffy György*: Az Árpád-kori szolgálónépek kérdéséhez. Történelmi Szemle 15 (1972) 287–288.

34 *Kiss Lajos*: Földrajzi nevek etimológiai szótára. Bp. 1980. 157.

35 'csata': Új magyar etimológiai szótár – online kiadás. Szerk. Gerstner Károly. <https://uesz.nyud.hu/index.html?uuid=af192e0d-7c44-1014-a8d2-ae24c20aeb7e>

illeszkedne abba a gazdag ismeretanyagba, ami a régió vasművességéről tudható. Éppen itt, a Bő nemzetség monostorának közelében, a mai Bodrog-Alsóbü-pusztán tárták fel azt a 10. századi kohót, amely mellől egyedülálló lelet, egy rovásfeliratos agyagfúvóka került elő. A bőrből készült fújtatók efféle tölcséres fúvókákon keresztül hevítették fel a vasolvasztásra használt agyagkohókat.<sup>36</sup> Hasonló, 10. századra datált kohók kerültek elő a közeli Somogyfajszról és Somogyvámosról is, míg az ugyancsak nem túlságosan távoli (Puszt)Kovácsi és az Öreglak határában fekvő egykori Vasad helynevek, valamint a Somogyvártól keletre, Vityán kimutatható Árpád-kori királyi kovácsok mind arról tanúskodnak, hogy ezen a vidéken a fémművéség a komoly hagyománnyal rendelkezett – a 11. századtól már nyilvánvalóan a somogyvári ispánsági székhellyel összefüggésben, amelynek fegyverekkel való ellátása elképzelhetetlen lett volna e telepek nélkül.<sup>37</sup> Az Ákos nembeli Aladár adománylevelében szereplő bő népek hercegi *chuetara* szolgálatra rendelése talán nem független e hagyományoktól.

## Függelék

+1260

*IV. Béla király a Lev halicsi fejedelemhez vezetett követségben szerzett érdemei miatt visszaadja Ákos nembeli Lodomér fia Aladárnak és fiainak a korábban hűtlenségük miatt elvett és hercegi chuetara szolgálatra rendelt Bew nevű Somogy megyei öröklött birtokukat, és ezen felül nekik adományozza a somogyi vár Berench földjét.*

Hártyán, nagy kezdő B iniciáléval, függőpecsétje elveszett. A hátapon alul középkori kézirással: *Bw*, felette koraújkori kézirással: *donatio Bele super Bew*, majd újabb kézzel: *comiti Aladario et filiis*, továbbá levéltári jelzet (*No. 1592.*) és pecsét. Alatta Czobor József gróf saját kezű feljegyzése: *Revisum per me Josephum Czobor Pestinii 1<sup>o</sup> Octobr. 1769.* Modern hátlap-i feljegyzés közepén: 1193/943 és a jobb szélén: *Imrich Reznika, Bratislava, Mestská sporiteľňa.*

Orig. Slovenský národný archív, Rod Pálfi – pezinská vetva, Com. Somog. 1592. sz.

Photocop. HU-MNL-OL-DF 266170.

Bela Dei gratia Hungarie, Dalmatie, Croatiae, Rame, Servie, Gallie, Lodomerie Comanieque rex universis Christi fidelibus tam presentibus, quam futuris presens scriptum inspecturis salutem in omnium salvatore. Ad universorum notitiam harum serie volumus pervenire, quod cum comes Aladarius filius Lodomerii de genere Akus una cum Rez(er)uga, Nicolao

et Emirico filiis suis eo tempore, quando St(ephanus) iunior rex Hungarie, dux Transsilvanus et dominus Comanorum noster primogenitus nundum in etate perfecta constitutus ad persuasionem quorundam baronum suorum contra nostram incederet maiestatem, iungendo se servitiis ipsius regis St(ephani) nos graviter offendissent, nos volentes ipsum comitem Aladarium et suos prenotatos filios<sup>a</sup> ab eodem rege St(ephano) alienare et regali nostre gratie applicare, quendam possessionem eorum hereditariam Bew vocatam iuxta fluvium Hedus in comitatu Simigiensi existentem nobilibus de genere Bew vicinantem abstuleramus ab eisdem et in ius ducatus videlicet ad officium conditionerum chuetara nuncupatorum ordinavimus servituras. Demum dictus Aladarius et sui filii predicti recognoscentes se in facto possessionis ipsorum Bew vocate per nos sic ab ipsis ablata, ut prehabitu est, defraudari, ad nostre celsitudinis gratiam redire curaverunt exponentes se nostre maiestati fideliter servituros rogantes nos humiliter nobis supplicando, ut possessionem eorum hereditariam Bew nuncupatam de solita regia pietate ipsis reddere dignareremur. Nos itaque de fidelitate iam dicti comitis Aladarii certificari cupientes, prout negotii qualitas exposcebat illa vice, ipsum comitem Aladarium in legationibus nostris ad Leonem ducem Rutenorum duximus transmittendum, qui quidem comes Aladarius sicut libenter in ipsa legatione nostra festinanter proficiscendi viam arripuit, sic laudabiliter et fideliter est aggressus, et postmodum ad nos feliciter rediit voluntati nostre satisfaciendo in hac parte, signa sue fidelitatis nostre celsitudini clare et pure ostendendo. Nos igitur, qui ex suscepto officio regiminis metiri debemus merita singulorum et unicuique iuxta meritum respondere, considerata fidelitate sepedicti comitis Aladarii et eo maxime inspecto, quod filii ipsius prenotati cursu temporum nostro lateri adherendo nobis et regno nostro gratos exhibere poterant famulatus, memoratam possessionem eorum hereditariam Bew vocatam a iurisdictione ducatus ab officio videlicet conditionerum chuetara<sup>b</sup> nuncupatorum penitus removendo illa et eadem plenitudine seu integritate reddidimus et restituimus eisdem possidendam, tenendam et habendam prout primitus iure hereditario dinoscuntur tenuisse, habuisse et pariter possedissee. Ad hec, quod idem comes Aladarius et sui filii magis ac magis culmini nostre maiestatis frequentius insidentes et in curia nostra continue commorantes nobis et regno nostro, ut fideliter sic devote possint, valeant et debeant temporibus oportunitis famulari, quendam terram castri nostri Simigiensis Berench vocatam <int>er quam tres mansiones castrensium resident, prout per litteras conventus Simigiensis nobis patuit manifeste, prefate possessioni ipsorum hereditarie Bew vocate adiacentem, sub eisdem metis et terminis, quibus castris <...>do, eisdem iure hereditario conferendam duximus et donandam, a iurisdictione memorati castri Simigiensis penitus et per omnia exhimendo. In cuius rei memoriam perpetuamque firmitatem presen<tes concessimus> litteras dupplici sigilli nostri munimine roborando. Datum per manus magistri Farcasii Albensis ecclesie electi, aule nostre vicecancellarii dilecti et fidelis nostri, anno Domini M<sup>o</sup> ducesimo sexagesimo, regni autem nostri vicesimo quinto.

<sup>a</sup> tollban maradt

<sup>b</sup> az u betű a szó fölé beszúrva

36 *Magyar Kálmán*: A Bodrog-alsó-büi nemzetségi központ régészeti kutatása (1979–1999). (Összegzés. Különös tekintettel a rovásfeliratos fúvókaletre) Somogyi Múzeumok Közleményei 14. (2000) 115–162.

37 *Magyar Kálmán*: A somogyi középkori vasművesség (kovácsművesség) emlékei. In: A vasművesség évezredei a Kárpát-medencében. Szerk. Nagy Zoltán – Szulovszky János. Szombathely 2009. 119–148.